

آموزش قرآن در جست‌وجوی چیست؟

مسعود وکیل

رئیس گروه درسی قرآن و معارف دفتر تألیف کتاب‌های درسی

مانند شنیدن قرائت زیبای قرآن و علاقه به خواندن قرآن با صوت زیبا و آهنگین، آشنایی با مفهوم و مضمون پیام‌های قرآنی و ارتباط آن‌ها با زندگی، حفظ برخی از سوره‌ها، آیات و پیام‌های زیبای قرآن، آشنایی با برخی از داستان‌ها و نکات جالب قرآنی، انجام فعالیت‌های جذاب و متنوع به‌منظور تقویت علاقه به قرآن کریم و یادگیری آن، خواندن روزانه و مستمر قرآن، همه با هم بنای محکم و زیبای آموزش قرآن را می‌سازند.

دانش‌آموزان در درس قرآن، سال اول متوسطه را با چه توانایی‌هایی آغاز می‌کنند؟

تلاش می‌شود که محتوا و برنامه آموزش قرآن در همه پایه‌های تحصیلی از جامعیت برخوردار باشد، یعنی به همه مهارت‌های اصلی و سایر امور ضروری توجه کند، اما در هر دوره یا پایه تحصیلی، برخی از این اجزا اهمیت و محوریت بیشتری دارند. این محور در دوره ابتدایی، مهارت توانایی خواندن قرآن است؛ هر چند که به سایر مهارت‌های اصلی نیز در حد لازم توجه شده است.

از این رو انتظار می‌رود، دانش‌آموزان در ورود به سال اول متوسطه، حداقل در خواندن آرام و شمرده قرآن کریم از توانایی لازم برخوردار باشند. اگر عموم دانش‌آموزان این توانایی را داشته باشند، شما در آموزش این درس با مشکل خاصی روبه‌رو نمی‌شوید. می‌توانید در یکی دو جلسه اول یا ارزشیابی ورودی، میزان توانایی دانش‌آموزان کلاس را در خواندن قرآن کریم بسنجید. اگر این توانایی در حد قابل قبول نباشد، باید در زمان آموزش قرائت قرآن به نکات و روش‌های حل مشکلات روخوانی و چگونگی تقویت مهارت خواندن قرآن بیشتر توجه کنید. این نکات و روش‌ها در کتاب مبانی و روش آموزش قرآن در دوره ابتدایی (کد ۶۰۱۱) و نیز کتاب مبانی و روش آموزش قرآن در دوره راهنمایی (کد ۱۰۰۸/۱) آمده است. با مراجعه به این دو کتاب و استفاده از توضیحات مربوط به این بخش، می‌توان در چند جلسه دانش‌آموزان را به سطح قابل قبولی در مهارت خواندن قرآن رساند.

از صدر اسلام تاکنون در میان مسلمانان، توانایی خواندن و فهمیدن قرآن کریم از مهم‌ترین اهداف تعلیم و تربیت بوده است.

در کشور ما نیز به اقتضای جایگاه خاص دین اسلام در فرهنگ مردم و جایگاه ویژه قرآن در دین اسلام، آموزش قرآن به‌طور خاص مورد توجه است و مردم از نظام تعلیم و تربیت انتظار دارند با ایجاد شرایط مساعد، زمینه لازم را برای تحقق اهداف مقدس این درس فراهم آورد. در آموزش و پرورش، درس آموزش قرآن درصداست به تدریج دانش‌آموزان را به مهارت‌های پایه و اصلی در استفاده از قرآن کریم برساند. اهم این مهارت‌ها به اختصار عبارت‌اند از:

۱. توانایی خواندن قرآن کریم
  ۲. توانایی درک معنای عبارات و آیات قرآن کریم
  ۳. آشنایی با روش‌ها و مراتب ساده و اولیه تدبیر آیات قرآن کریم
- این سه مهارت اصلی باید به انس با قرآن کریم منجر شوند. ضروری‌ترین بخش انس با قرآن، خواندن روزانه و مستمر آیاتی از آن است که باید همراه با سه مهارت اصلی فوق صورت گیرد. هر چند این سه مهارت، پایه و سه رکن اصلی بهره‌گیری از قرآن کریم است، اما انس با قرآن از چنان اهمیت و نقشی برخوردار است که اگر محقق شود، نقص‌های احتمالی دیگر را به تدریج و به‌طور طبیعی برطرف می‌کند. از این رو باید دستیابی دانش‌آموزان به انس با قرآن کریم از ابتدای آموزش قرآن تا پایان دوره متوسطه، هم در برنامه آموزشی از جایگاه خاصی برخوردار باشد و هم در فرایند آموزش وجهه همت اصلی معلمان عزیز قرار گیرد.

بدیهی است، سه مهارت اصلی آموزش قرآن و انس با قرآن کریم مانند اسکلت و ارکان اصلی هر بنا هستند. هر چند ایستادگی یک بنا بر ارکان اصلی آن استوار است، اما تا این ارکان با سایر اجزای ضروری ساختمان کامل و پوشانده نشود، آن ساختمان برای سکونت و زندگی قابلیت لازم را نخواهد داشت.

از این رو، در آموزش قرآن، متناسب با هر پایه تحصیلی، اموری

خوشبختانه با توجه به گزارش‌های دریافتی، با تردیدها و ارزیابی‌های به عمل آمده و به دنبال تلاش‌های آموزگاران دوره ابتدایی در آموزش قرآن، دانش‌آموزان نسبت به گذشته به توانایی‌های بیشتری در این زمینه دست یافته‌اند.

ساختار و محتوای کلی کتاب آموزش قرآن سال اول متوسطه

کتاب ۱۲ درس دارد. هر درس شامل دو بخش اصلی آموزش قرائت و مفاهیم (درک معنای) قرآن و نیز یک بخش تکمیلی شناخت قرآن است که باید در دو جلسه (چهار ساعت آموزشی) یعنی در دو هفته تدریس، تمرین و ارزشیابی شود. در جلسه اول هر درس، دو صفحه قرآن برای تمرین قرائت در کلاس و تعدادی از عبارات و آیات همین دو صفحه برای آموزش مفاهیم در نظر گرفته شده است و برای جلسه دوم، یک صفحه قرآن و فرازی از آیات ساده همان صفحه برای آموزش مفاهیم و نیز بخشی به عنوان شناخت قرآن طرح‌ریزی شده است.

برای سال اول متوسطه از ابتدای سوره یونس تا پایان سوره مؤمنون، یعنی کمی بیش از هفت جزء قرآن کریم، انتخاب شده است. برخی از صفحات قرآنی این هفت جزء در کلاس خوانده می‌شوند و برخی نیز به عنوان تکلیف «انس با قرآن در خانه» برای قرائت روزانه دانش‌آموزان در نظر گرفته شده‌اند. ضمناً کل صفحات قرآن کریم همراه با قرائت دو قاری ممتاز - مرحوم استاد منشاوی و استاد پرهیز کار - در قالب یک لوح فشرده، همراه با کتاب درسی، به دانش‌آموزان ارائه می‌شود تا در کلاس و خانه از آن استفاده کنند.

قابل ذکر است، علاوه بر بخش‌های مذکور، تلفظ صحیح حروف خاص عربی به روشی بسیار ساده و عملی، از اهداف آموزش قرائت است که در کنار تقویت روان‌خوانی و زیباخوانی قرآن کریم تدریس و تمرین می‌شود.

روش کلی تدریس بخش‌های هر درس

آموزش قرائت

۱. **پیش‌خوانی آیات:** دانش‌آموزان در گروه‌های دو یا سه نفری، آیات هر جلسه را ابتدا به آرامی برای یکدیگر می‌خوانند. در حین انجام این فعالیت، معلم میان آنان حرکت می‌کند و ضمن نظارت بر خواندن آن‌ها، برخی پرسش‌هایشان را به کوتاهی پاسخ می‌دهد. برای این فعالیت حدود پنج دقیقه وقت اختصاص می‌دهیم.

۲. **رفع اشکالات:** پس از فعالیت پیش‌خوانی، در صورتی که معلم تشخیص دهد برخی اشکالات دانش‌آموزان در خواندن قرآن مهم و عمومی‌تر است، آن‌ها را روی تخته می‌نویسد و برای کل کلاس توضیح می‌دهد.

۳. **استماع قرائت آیات:** قرائت آیات درس از روی لوح فشرده یا نوار صوتی پخش می‌شود و دانش‌آموزان همراه آن زمزمه می‌کنند. در این قسمت، معلم با استفاده از قرائت پخش شده، توجه دانش‌آموزان

را به تلفظ صحیح حرف مورد نظر در هر درس جلب و به اختصار آن را تمرین می‌کند.

۴. **فردخوانی دانش‌آموزان:** پس از استماع، تعدادی از دانش‌آموزان آیات درس را برای کلاس می‌خوانند. بهتر است تعداد بیشتری از دانش‌آموزان و هر کدام حدود یک سطر از آیات را بخوانند. دانش‌آموزان را تشویق کنید تا حد امکان شبیه قرائت پخش شده بخوانند. به این ترتیب، نیمی از وقت هر جلسه (حدود ۴۰ دقیقه) به تدریس و تمرین قرائت آیات درس اختصاص می‌یابد.

آموزش مفاهیم (درک معنا)

۱. **انجام فعالیت‌ها توسط دانش‌آموزان:** ابتدا خود دانش‌آموزان، در گروه‌های دو یا سه نفری، فعالیت‌های هر بخش را مطابق آنچه در کتاب آمده است، در کلاس انجام می‌دهند.

۲. **خواندن برای کلاس و تصحیح:** پس از انجام هر فعالیت توسط گروه‌های دانش‌آموزان و قبل از انجام فعالیت بعدی، هر دانش‌آموز همان فعالیت را به صورت فردی برای کلاس می‌خواند تا تمرین و تصحیح شود. نیم دیگری از وقت هر جلسه (حدود ۴۰ دقیقه) به تدریس و تمرین بخش مفاهیم همان جلسه اختصاص می‌یابد.

تذکر مهم: توانایی درک معنای عبارات قرآنی از ترجمه تحت‌اللفظی (کلمه به کلمه) توسط خود دانش‌آموزان آغاز می‌شود. دبیران محترم ضمن پرهیز کامل از دیکته کردن ترجمه به دانش‌آموزان، باید بر ترجمه تحت‌اللفظی تأکید کنند و بر ترجمه روان نیز اصرار نورزند. بدیهی است ترجمه تحت‌اللفظی، در صورت صحیح بودن، مورد قبول است و دانش‌آموزان با توجه به توانایی‌های فردی خود، به تدریج به ترجمه روان و معمولی دست می‌یابند. به این ترتیب، اولین و مهم‌ترین گام اساسی در کسب توانایی فهم معنای آیات قرآن برداشته می‌شود.

ارزشیابی

پس از تمرین و تدریس مطالب هر جلسه، دانش‌آموزان را به انجام تکالیف انس با قرآن در خانه تشویق و ترغیب می‌کنیم. در آغاز جلسه بعد، ضمن بررسی این تکالیف، هر دو بخش قرائت و مفاهیم جلسه قبل پرسش و ارزشیابی می‌شود.

علاوه بر ارزشیابی‌های مستمر که در هر جلسه به عمل می‌آید، مطابق آیین‌نامه‌های مربوط، در طول سال در دو نوبت از همه دروس و از جمله درس قرآن ارزشیابی پایانی به عمل می‌آید. در هر دو نوبت، نیمی از نمره به قرائت (شفاهی) و نیم دیگر به مفاهیم (کتبی) اختصاص می‌یابد.

دبیران محترم می‌توانند ضمن دیدن فیلم آموزشی و نیز با مراجعه به کتاب راهنمای معلم مربوط و همچنین تماس با گروه قرآن دفتر تألیف کتاب‌های درسی، سوالات و پیشنهادهای خود را با کارشناسان این گروه در میان بگذارند.